

Bio sam na Golom otoku

Stipo Šošić, dušobrižnik

Koliko uspije "preodgoj" toliko će uspjeti i naša ideologija - govorili su tadašnji vlastodršci u pokornoj Jugoslaviji. Za taj svoj "preodgoj" odredili su razna mjesta po cijeloj svojoj državi. Takvih mjesta bilo je u svim republikama i pokrajinama. Jedno od najkrvavijih mjesta "preodgoja" bio je Goli Otok kojeg sam zajedno sa svećenicima i ostalim pastoralnim suradnicima iz Evrope posjetio u obliku studijskog putovanja 10. travnja 1997. Kakva slučajnost 10. travnja.

Prije nego iznesem svoje dojmove o ovome strašnom mjestu zločina, molim sve žrtve toga mjesta i žive i mrtve da mi oprostite, što ću pokušati približiti današnjim ljudima njihovu krvavu stvarnost. Ovaj oprost molim jer neću znati niti moći napisati ni jedan posto od onoga što su oni preživjeli. Ovaj oprost molim i zato što do dana današnjega, za ovo mjesto patnji nema nikakvih oznaka niti kakve spomen ploče niti stručnih vodiča - da kažu svijetu istinu.

Dok naš unajmljeni brod polako plovi od otoka Krka prema tom strašnom mjestu meni poznatom samo iz priča - sjedim na palubi broda a moje misli lete na Juana Ariasa i njegove misli - "Bog u koga ne vjerujem" On kaže: "Ja nikada neću vjerovati u: Boga koga bi štovali oni, koji su spremni osuditi čovjeka. U Boga koji ne bi mario što čovjeka bacaju na koljena. U Boga u koga se nebi mogao nadati, usprkos svakoj nadi". Ni ja ne vjerujem u Boga kojeg su štovali oni vlastodršci toga doba i ne samo da su bili spremni osuđivati čovjeka nego su ga sudili da bi ga bacili na koljena kako bi čovjek u njima prepoznao svu silu pakla.

Duboko uronjen u Boga nade - moleći ga da bude milostiv svim žrtvama i patnicima toga doba kao i njihovim mučiteljima stigli smo na Goli otok. Moja radoznalost je veoma velika. Ni primijetio nisam da sam se izdvojio iz naše grupe razgovarajući sam sa sobom hodajući brzo da bi zadovoljio svoju radoznalost. Moj osjećaj me vratio na moju muku i stradanje u srpskim logorima. Ni danas ne mogu shvatiti dokle čovjek može otići u svojoj zaslijepljenosti - i uvijek si postavljam pitanja na koja nemam odgovora: Zašto? Dali je to trebalo biti? Jeli ovo sve moguće? Stupivši na tlo te - reći ću svete i mučeničke zemlje - na kojoj su tisuće i tisuće prolili more znoja i litre krvi posvuda se vide tragovi jednog bezumlja. Pridružio sam se svim ostalima krenuo s njima u jednu dugu zgradu na kojoj stoji već izbljedjeli natpis: "PREDUZEĆE MERMER". Odmah nam je jasno kojim se tu jezikom govorilo. Komentari naše grupe su različiti, neki se čude i pitaju šta su tu jadnici radili, kako su mogli izdržati itd.

- Sve je zapušteno i vrijeme čini svoje. Šteta je to velika, jer to mjesto bi trebalo biti opomena cijelom svijetu dokle jedno bezumlje može ići i da se takvo zlo nikada više ne ponovi. Tu smo svi stali i pomolili se za sve one patnike i žrtve te otpjevali pjesmu "Bliže o Bože moj"

Hodamo dalje po onom putu kojeg su ti "kažnjenici" sami napravili gledamo stražarnicu koja me posjeća na ona mjesta u šumi kad lovac čeka divljač kako bi ih ustrijelio. Da ovdje ljudima nisu dozvoljavali da budu ljudi - bili su to robovi i

divljač koju su uvijek mogli odstrijeliti da bi se dočepali kakvog priznanja. Opet se nesvjesno izdvajam iz naše skupine i sam hodam po oštrom kamenu nemisleći da bi mogao uganuti nogu ili ostati bez cipela. Predamnom je mjesto gdje se ručno vadio kamen. Još je tu nekoliko drvenih tragača na kojem se nosio kamen i nekoliko ćuskija s čim se vadio kamen.

Samo Bog zna koliko tona kamena su izvadili i prenijeli ljudi sve na rukama. Kako su to ljudi izdržali neznam? Kad se zna da po ljetnim danima temperatura zna doseći i do 32 stupnja - strašno i teško je i stajati a kamoli raditi po 12 sati dnevno. Ali kad čovjek prestane biti čovjek za njega nema mjere, ni osjećaja niti ljubavi. Promatrajući kamenolom misli su mi odletjele na moj posjet prije par godina - na logor u Njemačkoj "Buchenwald" - na ulazu u logor stoji natpis: "Jedem das seine" - Svakome što mu pripada. Čovjek je uzeo i prisvojio sebi pravo da sudi, da bude gospodar nad drugima, da on bude bog. Opet pitam i tražim odgovor: Veliki Bože zašto, zašto? Jeli moguće da tvoje stvorenje može tako daleko otići prisvajajući prava koja mu po naravi ne pripadaju!

Rado bi bio još na tom mjestu gdje su ljudi bili ne samo poniženi i prezreni nego u potpunosti zanijekani - da nisam čuo glas našega voditelja fra. Bernarda Dukića da moramo krenuti. Nismo mogli sve vidjeti pa zamolismo kapetana broda da malo zaokrene na drugu stranu kako bi bar iz broda vidjeli cijeli otok. S južne strane vide se zgrade s bijelom fasadom - bile su to upravne zgrade u kojima je prebivala njihova uprava. Rekoše da su tu primali i rijetke posjetitelje kako bi im pokazivali da je to human zatvor i zatvor visokog standarda. Vjerujem da su te zgrade bile uređene i lijepo napravljene ali sve kamenolome, samice, stražarnice i mučilišta nikome nikada nisu pokazivali. Službeno to mjesto mučenja zatvoreno je 1989 ali ne radi toga što su htijeli pomoći ili što su uvidjeli svoju pogrešku nego radi toga što im je bilo skupo i dalje to mjesto zločina držati. Skupo im je bilo dnevno davati nekoliko desetaka grama hrane i jeftina zatvorenička odijela - ljudima koji su tone i tone ručno obrađenog kamena dali njima a oni ga izvozili i uživali na tuđoj mucu.

Napuštajući to mjesto bio sam ujedno i tužan i radostan. Tužan sam jer sam svjestan da nitko ne može ispraviti nepravdu nanesenu ljudima za sve žrtve toga mjesta i za sav proliveni znoj. Radostan sam što je to sve nestalo i da je ta paklena ideja "preodgoja" bila bolesna iluzija koja se više, nadam se - neće ponoviti.

Kako si dospio na Goli otok?

Bio sam mlad 18 godina sam imao i pošao raditi svoj zanat. Pomalo željan avanture manjkalo mi je svega. Tada u politici nisam bio ni verziran ni aktivan ali moji roditelji su mučeni od partizana a ja mlad i poletan htio sam im nekako pomoći ali nisam mogao. Gdje god sam pokušao otvoriti vrata bila su za mene zatvorena. Sve mi se to zgadilo i odlučio sam potražiti otvorena vrata u inozemstvu. Moj mlađi brat i još dvojica krenuli smo prema Italiji - Trstu - došli smo blizu granice i sjedili u nekoj rupi čekajući da se milicajci kako su se onda zvali okrenu kako bi mi pretrčali granicu. No pas koji je bio s policijom došao je nad tu rupu i samo nas gledao nekoliko trenutaka i otrčao policajcima i počeo cviliti. Oni su odmah znali da tu netko ima i opkolili nas i uhvatili. Odmah su nas odveli u zatvor u Rijeku gdje smo ostali 8. dana i tu osuđeni na kaznu strogog

zatvora na 1,5 mjesec. Brat mi je pušten jer je bio maloljetan a nas su odveli na Goli otok.

Kako je izgledao tvoj prijem na Golom otoku i gdje su vas smjestili?

Dovukli su nas Brodom iz Bakra i začudo lijepo nas primili - dali su nam i neki rižot da se najedemo. Ali tek kasnije sam saznao zašto je taj prijem bio takav! Govorili su da su oni bolji od talijanski zatvora i da je ovdje sve bolje. Odveli su mene u sobu broj 4. Ta soba bila je 4 puta 4 u kojem je bilo 25 ljudi. Odmah su me odredili u radni vod. Valjda zato što sam bio snažne konstrukcije i mlad.

Što je to radni vod i dali je bilo i drugih vodova?

Radni vod je bio onaj koji je radio teške poslove a to je nošenje kamena na tragačama. Jedni su tovarili a mi koji smo nosili te tragače nosili smo kamen u drobilicu koju smo morali nahraniti kamenom - a ona je uvijek bila gladna kamena. Bilo je i drugih vodova tako na pr. vod koji je radio u radionicama, vod koji je čistio krug zatim kažnjenički ili disciplinski vod kako su ga oni zvali.

Kakav je to bio kažnjenički vod?

Tu su radili oni koji bi se ogriješili o disciplinu zatvora i neki politički. Oni su morali raditi po 12 sati dnevno - ali sve u trku, stat nisu smjeli. Morali su hodati pognuti s rukama na leđima i nikog nisu smjeli pogledati u oči da bi svi znali da su oni kažnjeni. Spavali su na golim daskama i nisu imali nikakvog odmora. Radili bi tu sve dotle dok nebi potpuno iznemogli a onda bi morali ispred sviju proći po sobi a ovi bi ih udarali nogama, šakama ili nekim predmetima. Morali su ljudi vikati na njih kritizirajući ih da su najgori izdajice svog naroda, a oni su sve te kritike morali priznati i nisu smjeli progovoriti niti riječi u svoju odbranu. Sjećam se jednog starca koji je imao 72 godine a bio je u tom kažnjeničkom vodu - ni on nije bio pošteđen.

Sve je to bila muka - ali dali je bilo posebni metoda mučenja?

Da bilo je i toga. Jednom u noći oko 1 i 3 sata vidio sam kako jednog albanca maltretiraju. Oni i svi zatvorenici zvali su tu metodu "pod gas" Svezali bi čovjeku konopce oko vrata i prebacili na leđa a onda mu svezali tragače na koje bi stavljali kamen i onda ga tjerali da tako hoda tukući ga po zadi. Ako bi pao naprijed tragače bi ga poklopile a nazad nije mogao od tragača. Strašno je to bilo. Bilo je i drugih metoda mučenja koje ja nisam vidio ali su drugi pričali.

Unatoč svega toga ti si se odlučio da opet bježiš!

Nisam odmah jer su i mene malo uspjeli indoktrinirati - otišao sam u vojsku a onda pokušao naći posao. Prije zatvora ja sam radio u riječkom Torpedu i odmah otišao tu ali su mi otvoreno rekli da im se gubim s očiju. U svakom poduzeću su

imali moj dosje čak i oni portiri i što mi je drugo preostalo nego da opet pokušam? Pokušao i hvala dragom Bogu uspio sam se izvući iz tog pakla.